

Молоков О. В., кандидат військових наук, начальник кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту навчально-наукового центру фізичної підготовки та спортивно-оздоровчих технологій НУОУ (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ У НАВЧАЛЬНОМУ РУКОПАШНОМУ БОЮ

Наведено сучасні вимоги до основних елементів контролю фізичної та рукопашної підготовленості особового складу Збройних Сил України. Визначено коефіцієнт ефективності дій військовослужбовців у рукопашному бою.

Изложены современные требования к основным элементам контроля физической и рукопашной подготовленности личного состава Вооруженных Сил Украины. Определен коэффициент эффективности действий военнослужащих в рукопашном бою.

Modern requirements are expounded to the basic elements of control of physical and hand-to-hand preparedness of personnel of Armed Forces of Ukraine. The coefficient of efficiency of actions of servicemen is certain in a hand-to-hand fight.

Згідно із теорією організації фізичної підготовки військ перевірка та оцінка індивідуальної фізичної підготовленості військовослужбовців, складовою якої є підготовленість до ведення рукопашного бою полягає у визначенні рівня розвитку фізичних, спеціальних якостей і військово-прикладних рухливих навичок на підставі оцінки практичного виконання призначених вправ у відповідності із встановленими нормативами [3]. За рахунок зворотних зв'язків у системі рукопашної підготовки виконуються операції порівняння сучасних вимог збройної боротьби через досягнення загальних цілей і виконання основних та спеціальних завдань навчання, що відбиваються у нормативних показниках із результатами безпосереднього контролю підготовленості військовослужбовців, виявляються їх кількісно-якісні різниці, оцінюються зміст і сутність різниць, відпрацьовується інформація для вироблення рішень щодо уточнення змісту, форм, методів навчання, і далі коректується початок процесу підготовки. Саме зворотні зв'язки дають підстави для аналізу і узагальнення даних щодо результативності дії даної системи, виступають фактором її корегування. На даний час у цілому і прямі і зворотні внутрішні зв'язки а також і зовнішні взаємовідносини із надсистемами і підсистемами вказують на визначену необхідність подальшого удосконалення таких елементів рукопашної підготовки як процес удосконалення фізичних,

спеціальних якостей, військово-прикладних рухливих навичок та складових процесу керівництва.

Контроль, як функція управління, своєю основою має систему перевірки та оцінки до якої висуваються наступні сучасні вимоги:

відповідність вимогам бойової діяльності;

універсальний характер і доступність з точки зору застосування у різних ситуаціях і умовах моделювання бойової обстановки;

обґрунтованість і конкретність кількісно-якісних показників;

об'єктивність і достовірність результатів.

Це вказує на те, що прийоми та дії і нормативи їх виконання повинні визначатись не можливістю їх ефектної демонстрації і виконання без значних зусиль переважною більшістю тих, хто навчається у спрощених умовах за обговореною заздалегідь послідовністю, а рівнем підготовленості військовослужбовців до рукопашного бою, який вимагається і забезпечує високу військово-професійну працездатність під час виконання бойових завдань та її збереження без суттєвого зниження боєздатності під впливом фізичних навантажень різної спрямованості і характеру а також нервово-психічних напружень бойової діяльності.

Визначення підходів до розвитку методів перевірки та оцінки рівня рукопашної підготовленості

військовослужбовців сформовано як мету даної роботи.

Методичний фонд науково обґрунтованих положень перевірки та оцінки рукопашної підготовки на сьогоднішній день обмежений. Праці, в яких започатковано розв'язання даної проблеми С. М. Ашкиназі, 1989 р., С. С. Прокопчук, С. П. Киреєв, 1997 р., О. О. Циганок, 2003 р., С. А. Антоненко, 2005 р., А. І. Кочергін, 2007 р. та інші, мають значний розбіг у методичних рекомендаціях щодо контролю і характеризуються відсутністю поглибленого взаємозв'язку критеріїв оцінки із умовами виконання бойових завдань. Досліджень, які на даний час узагальнюють і конкретизують закономірності ефективного функціонування та подальшого розвитку системи рукопашної підготовки в цілому в Збройних Силах України, практично немає. Вирішення проблеми систематизації організаційної складової частково полягає у своєчасному упорядкуванні заходів планування, підготовки, проведення, забезпечення і, щодо контрольної функції, у наближенні елементів перевірки та оцінки військовослужбовців до реалій бойової діяльності.

На першому етапі, з метою вирішення завдань роботи, використовувались наступні методи досліджень: аналіз і узагальнення спеціальної літератури, педагогічне спостереження, методи математичної статистики.

Основні висновки щодо удосконалення перевірки та оцінки рукопашної підготовленості військовослужбовців відбиваються у наступних положеннях. Безпосередньо реалістичність перевірки повинна визначатися в обов'язковому введєні до перевірки комбінацій прийомів різних груп, які повинні виконуватись в умовно-модельній ситуації та введєні рукопашних поєдинків із різним ступенем обумовленості відносно сил, засобів і визначених факторів бою, відповідно до завдань етапу підготовки, наголошенні на таких критеріях оцінки як завершеність і ефективність прийомів та дій за часовими і просторовими показниками. Оцінка запропонованих групових сутичок, ймовірно, повинна входити до перевірочних комплексів для груп, підрозділів, до перевірки та оцінки їх тактичної підготовленості на відповідних контрольних заняттях і тактичних навчаннях [5]. Це

також додатковий елемент комплексування предметів бойової підготовки та підвищення їх боєготовності. Система оцінки якості виконання прийомів та дій рукопашного бою повинна відбивати ефективність дій військовослужбовців в умовах наближених до бойових, яка буде узгоджена із загальною системою оцінки фізичної підготовленості і, безумовно, повинна відбивати особливості розділу.

Також доцільно право вибору із основних груп прийомів та дій для контролю віддати тому, хто навчається у вигляді вибору білету, який за змістом повинен враховувати етап підготовки військовослужбовця [2]. Але ознайомлення з питаннями обмежувати оголошенням керівником занять тільки формальних комплексів і рукопашних поєдинків, а комбінації прийомів доводити виключно до помічників виконавця із збереженням фактору несподіваності для того, хто тестується. Така схема перевірки не нова, застосовується в інших силових структурах, але є достатньо обґрунтованою і конкретною щодо визначення рівня готовності військовослужбовця до рукопашного бою.

Наступне положення відносно контролю стосується зміни послідовності виконання фізичних вправ під час контрольних заходів з фізичної підготовки, де перевіряється рівень рукопашної підготовленості. З метою наближення умов перевірки і стану військовослужбовців до бойової діяльності доцільно прийоми та дії рукопашного бою перевіряти в останню чергу після вправ на витривалість, що, крім іншого, дозволяє частково оцінити ступінь психологічної готовності особового складу.

З точки зору повноцінної реалізації основних принципів рукопашної підготовки, відтворення фізичного навантаження та психічної напруги, підвищення особистої мотивації і злагожденості підрозділу, до застосування у системі рукопашної підготовки пропонуються такі відомі форми контролю:

- самоперевірка;
- індивідуальний залік;
- груповий залік (в складі бойової групи, підрозділу);

- особисто-командні змагання з рукопашного бою та військово-прикладних видів спорту з елементами рукопашного бою, тактичні навчання різного рівня і спрямованості з елементами ближнього бою.

Самоперевірка являє собою особисте заняття військовослужбовця за повною, або скороченою програмою індивідуального, групового заліку з метою самостійної перевірки якості підготовки до бойової діяльності, заліків, змагань, навчань.

Індивідуальний залік проводиться в ході практичних навчальних занять з метою визначення рівня рукопашної підготовленості кожного військовослужбовця, ступені засвоєння ним навчального матеріалу на кожному з етапів навчання, а також оцінки загальної готовності особового складу до дій в умовах рукопашного бою.

Груповий залік – контрольне заняття у складі групи, яке проводиться з метою перевірки та оцінки рівня рукопашної підготовленості та бойової злагоженості групи, підрозділу, оцінки загальної готовності особового складу до колективних дій і визначення ступеня готовності до сумісного виконання завдань ближнього бою.

Змагання з рукопашного бою та військово-прикладних видів спорту з елементами рукопашного бою, тактичні навчання різного рівня і спрямованості з елементами ближнього бою мають за основну мету психологічне загартування та розвиток стійкості військовослужбовців під час дій в різних моделях екстремальних умов. Такі умови визначають не тільки рівень психологічної та фізичної готовності військовослужбовців, але й взагалі внутрішню суцільність і зовнішню адекватність всіх дій людини в стресовій ситуації [1, 4]. В такому стані військовий проявляє свою сутність і діє на рівні підсвідомості, при цьому може виконати тільки доведені до автоматизму прийоми та дії, за умов психофізичної готовності, що саме і становить інтерес для об'єктивності і інформативності контролю, як особистого так і групового.

Перевірки зазвичай проводяться після вивчення тематичних блоків, в кінці періоду навчання, а також наприкінці всього курсу (циклу) навчання, але у якості оперативного (поточного, вибіркового, інспекторського, тощо) контролю будь-яка з них може проводитись довільно за часом.

Наведені форми контролю рівнів рукопашної підготовленості військовослужбовців на сьогоднішній день використовуються обмежено. Основним

контрольним заходом, який проводиться, є індивідуальний залік. Між тим, оцінка рівня розвитку вмінь та навичок ведення рукопашного бою залишається недостатньо інформативною, а критерії і показники оцінки не відповідають вищенаведеним вимогам до системи перевірки і оцінки вмінь та навичок, які необхідні для виконання специфічних завдань у ближньому бою.

Для проведення подальшого дослідження було визначено порогові значення критерію контролю – *коефіцієнту ефективності дій військовослужбовців у рукопашному бою* K_{EPB} , який пропонується і буде відображати рівні рукопашної готовності військовослужбовця до виконання завдань в умовах ближнього бою. В межах даної роботи сформульовано наступний підхід.

Враховуючи те, що для проведення розрахунків в системі бойової підготовки розглядають дві, так би мовити, “позитивні” категорії тих, хто навчається (кращі, посередні), а результати нижчі за посередні показують не підготовлені військовослужбовці, доцільно розглядати три рівні відповідності оцінки індивідуальної підготовленості до рукопашного бою, якщо результати виконання прийомів та дій ведення поєдинків оцінено “відмінно”, “добре” – військовослужбовець вважається кращим, якщо результати виконання прийомів та дій ведення поєдинків оцінено “задовільно” – військовослужбовець вважається посереднім і, якщо результати виконання прийомів та дій ведення поєдинків оцінено “незадовільно” – військовослужбовець вважається не підготовленим.

З метою визначення значень коефіцієнту рівня рукопашної підготовленості припустимо, що швидкість реакції у діях, які доведено до автоматизму, тих, хто навчається дійсна V_{PD} дорівнює бойовій швидкості реакції [4], при необхідному рівні психологічної готовності, тих, хто навчається, яка вимагається V_{PB} ,

тобто

$$V_{PD} = V_{PB} \cdot$$

Оскільки час вирішення завдання у рукопашному бою може обмежуватись припиненням протидії однієї із сторін, тобто час виконання буде рівним для обох опонентів (за дослідженнями фахівців, в середньому, від 0,2-0,5 секунд (атака однією

ударною дією) до 2-3 хвилин у реальному бою, а також у навчальних поєдинках, сутичках при таких самих умовах) [2], тоді відношення математичного сподівання ураження противника дійсного до математичного сподівання ураження противника, яке вимагається, визначає значення коефіцієнту

$$K_{EPB} = \frac{P_D \times V_{PD}}{P_B \times V_{PB}} = \frac{P_D}{P_B},$$

де, P_D - імовірність ураження (мається на увазі припинення протидії противника) противника дійсна;

P_B - імовірність ураження противника, яка вимагається;

Мінімальне значення імовірності ураження противника P , яке характеризує ефективне ведення рукопашного бою є $P_{\min} = 0,5$. Візьмемо його за P_D . Максимальне можливе значення імовірності ураження $P_{\max} = 1$ (припинення протидії противника за результатом виконання одного прийому), тоді відношення

$$K_{EPB} = \frac{P_D}{P_B} = \frac{0,5}{1} = 0,5,$$

визначає мінімальне позитивне значення K_{EPB} .

Візьмемо значення $P = 0,75$, як середнє арифметичне між P_{\min} і P_{\max} , за середнє позитивне значення для K_{EPB} . Оскільки $K_{EPB} = 1$ - значення ідеального показнику, досягнення якого є найбільш важким на практиці, а висока ефективність дій досягається при показниках від 0,75 і вище, за найкращі значення K_{EPB} будемо рахувати значення P в межах 0,75 - 1.

Таким чином межа $K_{EPB} = 0,5$ характеризує мінімальний поріг рівня рукопашної підготовленості військовослужбовця, нижче якого результати навчання, що відбуваються у вирішенні завдань ближнього бою, вважаються незадовільними, а поєдинок (сутичка, модельно-ситуаційна комбінація) - програним тим, хто тестується, відносно бойових умов - із травмуванням, полоненням, виведенням із ладу, знищенням.

Значення $K_{EPB} = 0,5 - 0,75$ характеризують середній рівень рукопашної підготовленості військовослужбовця, а результати рукопашного бою при цьому

обумовлюються виконанням завдань ближнього бою, або не в повному обсязі (противника тимчасово виведено із ладу на дуже короткий час, він травмований, але може здійснювати опір і надалі, противник не захоплений у полон, чи втік), або не в усіх умовах бойової обстановки (наприклад під впливом фізичних навантажень результати бою знижуються, але не нижче мінімально допустимої межі, коли перемога з боку того, хто тестується тимчасова, потребує подальшого розвитку і закріплення успіху).

Значення $K_{EPB} = 0,75 - 1$ визначають високий рівень рукопашної підготовленості військовослужбовця, що характеризується повним і якісним виконанням завдань ближнього бою у різних умовах обстановки, а також на фоні фізичних навантажень та психологічних напружень (в бойових умовах - противник вбитий, іншим чином повністю знешкоджений, полонений, нерухомий тривалий час, його стан ані зараз, ані надалі не загрожує виконанню наступних завдань бою, операції).

Виходячи з наведених висновків доцільно визначити наступні залежності коефіцієнту ефективності дій військовослужбовців у рукопашному бою:

K_{EPB} - високий той, хто навчається кращий боєць, $K_{EPB} \geq 0,75$, оцінка рівня рукопашної підготовленості військовослужбовця (R_{PP}) - "відмінно", "добре";

K_{EPB} - середній той, хто навчається посередній боєць, $0,5 \leq K_{EPB} < 0,75$, оцінка R_{PP} - "задовільно";

K_{EPB} - низький той, хто навчається не підготовлений боєць, $0,5 < K_{EPB}$, оцінка R_{PP} - "незадовільно";

Отже головним критерієм можливо вважати K_{EPB} - високий той, хто навчається, кращий боєць, $K_{EPB} \geq 0,75$, оцінка R_{PP} - "відмінно", "добре".

Відповідно до вимог оцінювання у фізичній підготовці відсотковий показник 50 % добрих і відмінних оцінок із 80 % індивідуальних позитивних оцінок військовослужбовців бойової групи, підрозділу дозволить отримати групі, підрозділу загальну оцінку "добре" за розділом "Рукопашний бій" і вважати його готовим до виконання завдань у ближньому бою.

Наведені висновки підтверджують головну вимогу до виконання фізичних вправ за існуючою системою оцінок, яка

полягає в тому, що за прийнятного рівня фізичної підготовленості особового складу, підрозділ повинен отримувати оцінку не менш за “добре”. Ця вимога ґрунтується на припущенні, що оцінка “добре” – середня в ряду позитивних оцінок (“5”, “4”, “3”), що прийняті в існуючій системі оцінок. Додатково до головної вимоги, встановлюється основна умова – сумарна імовірність отримання позитивних оцінок у групі, підрозділі (частині) з предметів бойової підготовки повинна становити не менш 0,8, тобто потрібно щоб 80 % особового складу, що виконує завдання ближнього бою, могли отримати не менше трьох балів. Тоді можна вважати, що в середньому в усіх частинах (підрозділах) ЗС України з відповідним рівнем підготовки особового складу буде отримано оцінка “добре”, і вони можуть вважатись боєготовими.

Співвідношення запропонованої оцінки рівня рукопашної підготовленості із загальною системою оцінки фізичної підготовленості військовослужбовців при веденні поєдинку, сутички груп, підрозділів, у модельно-ситуаційних комбінаціях можливо встановити наступне:

$K_{EPB} = 1$ – оцінка “відмінно” – перемога з припиненням бою за умов нокауту, декількох нокдаунів і більше, значно виражена тактико-технічна, психологічна перевага, яка надалі у короткі терміни призведе до нокауту, нокдаунам, може стати травмонезбезпечною для однієї із сторін.

$K_{EPB} \geq 0,75$ – оцінка “добре” – перевага у техніці, і тактиці дій без припинень, але із можливими зупинками

бою, (за умов тимчасової неможливості протистояти однієї із сторін), незмінна психологічна перевага, розвиток успіху, але тимчасові відступи у напорі, ускладнене або тривале доведення бою до перемоги.

$0,5 \leq K_{EPB} < 0,75$ – оцінка “задовільно” – посередня активність у діях, технічна недосконалість прийомів, тактичні помилки, які не призводять до безумовної переваги протилежної сторони, психологічна пасивність, відсутність стану “спокійний дух”, коливання у рішеннях “віддати-забрати” ініціативу, при здатності продовжувати опір, часткова випадковість успішності дій, кінцева перевага у діях над противником.

$0,5 < K_{EPB}$ – оцінка “незадовільно” – виключно тактико-технічна пасивність і бойова недосконалість (на певному етапі, рівні, за визначених умов навчання), повний програш, за умов вищенаведеної переваги протилежної сторони, психологічна пригніченість чи залежність від противника, нездатність продовжувати опір, відсутність успішних дій.

Наведені положення в цілому дозволяють реалізувати у навчально-бойовій діяльності військ сучасні вимоги до системи перевірки та оцінки з рукопашної підготовленості військовослужбовців, а прогнозування імовірних результатів рукопашного бою, при наявності відомих вихідних даних щодо рівня рукопашної, психологічної підготовленості особового складу, бойової обстановки та необхідність відповідного уточнення і деталізації умов проведення перевірки, обумовлює напрямки подальших досліджень рукопашної підготовки.

Література

1. Анохин П. К. Биология и нейрофизиология условного рефлекса. - М., 1968. - 547 с.
2. Ашкинази С.М. Вероятностно-статистический подход к оценке подготовленности военнослужащих по рукопашному бою // Тез. докл. итог, научн. конф. адъюнктов и соискателей Института за 1988 год. - Л.: ВИФК, 1989. - с 3-7.
3. Вейдер-Дубровин Л.А. Теория и организация физической подготовки войск. Скт. - П.: ВДКИФК, 2001. - с. 288-312.
4. Михайлюк А.А., Быструхин Г.С., Ковтун И.А., Федько И.П. Человек вооруженный. К.: Генеза, 1997. – с. 13-16.
5. Карпов В. Г. О повышении эффективности взаимосвязи преодоления препятствий и рукопашного боя с тактической подготовкой // Тез. докл. итог. науч. конф. адъюнктов и соискателей Института за 1986 год. - Л.: ВДКИФК, 1987. - С. 17-18.